

Kulturális örökségünk az internet

LATORCAI Csaba

A Műhely rovatban az Országos Széchényi Könyvtárban 2019. november 14-én „404 Not Found – Ki őrzi meg az internetet?” című workshopon elhangzott előadások szerkesztett változatait adjuk közre.

Éppen idén 25 éve annak, hogy *Sir Tim Berners-Lee*, a W3C igazgatója és a World Wide Web feltalálója 1994. október 1-én megalapította a World Wide Web Konzorciumot¹ annak érdekében, hogy a Web hosszú távú fejlődését biztosítsa. Célja az volt, hogy a világháló mindenki számára elérhető és jól használható legyen, bármilyen hardver, szoftver, hálózati infrastruktúra, natív nyelv, kultúra, földrajzi elhelyezkedés, fizikai vagy mentális képesség esetén is.

Míg 1996-ban a nemzeti könyvtár adta meg az amerikai Internet Archive számára azon magyar vonatkozású 300 honlap listáját, aminek hosszú távú megőrzését javasolta, 20 év múltán, 2016-ban Magyarország, felismerve a magyar digitális kulturális örökség megőrzésének fontosságát, maga kezdte el megvalósítani a magyar webtér archiválását. Visszatekintve erre a folyamatra, az első állomás 2003 volt. Az UNESCO ebben az évben fogadta el a digitális örökség védelméről szóló *Chartát*,² amelyben az elektronikus dokumentumok és tartalmak archiválásának fontosságára hívta fel a figyelmet.

Ehhez kapcsolódóan 2006-ban felmerült a ma-

gyar digitális kultúra, a weboldalak, illetve a teljes webhelyek tömeges archiválásának ötlete egy Magyar Internet Archívum (MIA) létrehozására vonatkozó javaslat formájában, majd bekerült az Országos Széchényi Könyvtár távlati tervei közé is. Az ezt követő 10 évben, különböző együttműködések keretében több kísérlet is volt arra, hogy pályázati forrásból elindulhasson egy ilyen tartalmú projekt, és számos ország mellett hazánkban is beépüljön a digitálisan születő webtartalom hosszú távú megőrzése a nemzeti könyvtár tevékenységébe. Bár az OSZK 2016 őszén *Az egész életen át tartó tanulást megalapozó fejlesztések* programhoz készített terve a magyar webarchívum megteremtésére nem került meghirdetésre, de a webarchiválás kétéves pilot projektjének átdolgozott változata ugyanebben az évben bekerült az *Országos Könyvtári Rendszer* kiépítését célzó nagy, 10 Mrd forintos fejlesztési programba,³ így megkezdődhetett a szakmai előkészítő munka. A 2018-ban, a témában tartott konferencián szó esett arról, hogy ez a nagyszerű könyvtári és informatikai szakemberekből álló csapat sikerrel valósította meg

a magyar webtartalmak archiválását és megkezdte azok hosszú távú megőrzését. 2018. december végére elkészült az a megvalósíthatósági tanulmány is,⁴ ami számba vette a feladat ellátásához szükséges erőforrásigényeket, amelyek közül a legjelentősebbek: a technológia, a jogszabály, a humán erőforrás és a költségvetés. Külön is fontos kiemelni azt, hogy a pilot keretében 2018 szeptemberében 291 ezer, a *.hu domén* alá bejegyzett címet aratott a nemzeti könyvtár, több mint 200 millió fájl mentett le, melyek közel 10 terabájt tárhelyet foglalnak el. A projekt mára eljutott odáig, hogy 2019-ben már arra irányul a munka, hogy a meglévő technológiai háttér működtetése érdekében a jogszabályi és a költségvetési támogatás, ennek keretében a feladatellátáshoz szükséges stabil humán erőforrás is biztosított legyen, mivel a magyar vonatkozású, online elérhető, digitális webtartalmak megőrzéséről eddig nem született döntés, ez idáig jogszabályban csak az előkészítés szerepelt.

A világ országaiban nincs egységes gyakorlat és előírás a webaratásra, a megőrzés lehet válogató: tematikus vagy eseményorientált (pl. olimpia), valamint teljes körű. Az archivált webtartalmak szolgáltatását nemzetközi szinten – a szerzői jogok biztosítására tekintettel – csak a nemzeti könyvtárban vagy zárt láncon, például a köteleespéldányok gyűjtésével foglalkozó könyvtárak között biztosítják. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma az Országos Széchényi Könyvtár munkatársaival közösen előkészítette a webarchiváláshoz kapcsolódó törvényi szintű feladatmeghatározást, ami törvényt módosítással valósulhat meg, valamint jelenleg is folyamatban van a részletes szakmai szabályokat tartalmazó új Kormányrendelet előkészítése.

A törvény módosításával szabályozásra kerülhet a digitális formában, interneten szolgáltatott és nyilvánosságra hozott tartalom, azaz webtartalom archiválása, használata, illetve a webtartalom archiválásával kapcsolatos feladatok ellátása és az archivált webtartalmak használatának lehetőségei, szem előtt tartva a hatályos szerzői jogi és az adatvédelmi előírásokat. A nemzeti könyvtárnak a tervek szerint 2021-től el kell látnia a magyar vonatkozású webtartalom aratását, feldolgozását, hosszú távú megőrzését és webarchívumba rendezését. A könyvtárak pedig együttműködés keretében bekapcsolódhatnak a feladatellátásba, az archivált webtartalom hozzáférhetővé tételébe.

A törvényt módosítás szerint számba kell venni továbbá a másik szereplőre, a tartalomszolgáltatókra vonatkozó feladatokat is, így az együttműködések révén, azok

bővítésével válhat egyre inkább teljeskörűvé a magyar vonatkozású webtartalmak hosszú távú megőrzése.

Mindezek folyamatos és magas színvonalú, eredményes megvalósításához szükséges a megfelelő számú és szaktudású könyvtáros szakember jelenléte a nemzeti könyvtárban és a költségvetési források biztosítása is.

A tervek szerint a törvényi felhatalmazás révén a szakmai szabályozókat Kormányrendelet fogja tartalmazni, amely a webtartalom begyűjtésének eljárási szabályait, a begyűjtés módját és rendszerességét, a begyűjtés szempontjainak meghatározását, a webarchiválás alól kivételt képező webtartalmak körét, a tartalomszolgáltatók kötelezettségeit, valamint az archivált webtartalom használatának feltételeit és lehetőségeit szabályozza.

Folyik annak a javaslatnak az előkészítése is, amelynek alapján az Internet Archive által több mint 20 éve őrzött magyar vonatkozású, a magyar kulturális emlékezet e részét képező tartalmak egy rendezett adatbázisban, az Országos Széchényi Könyvtár honlapján elérhetővé válhatnak, ily módon biztosítva a hozzáférést a könyvtárhasználók, a tudományos kutatások és kutatók, valamint a magyar emberek számára egyaránt.

A felsorolt intézkedések eredményeként elkezdődhet a magyar vonatkozású webtartalmak nagy mennyiségben, üzemszerűen történő aratása, archiválása. Ennek a munkának az eredménye jelentősen gyarapítja és gazdagítja majd nemzetünk kulturális örökségét.

Jegyzetek

(Az elektronikus források megtekintése: 2020. január 8.)

1. 25 éves a World Wide Web Konzorcium. <http://www.w3c.hu/>, <https://www.w3.org/blog/2019/10/happy-25th-anniversary-world-wide-web-consortium/>
2. Charta a digitális örökség védelméről. <http://www.unesco.hu/archivum-2009-vegeig/kommunikacio-informacio/charta-digitalis-orokseg>
3. Az Országos Széchényi Könyvtár informatikai fejlesztéséhez szükséges források biztosításáról szóló 1605/2016. (XI. 8.) Korm. határozat
4. Az üzemszerűen működő webarchívum megvalósíthatósági terve: DRÓTOS László, MOLDOVÁN István, NÉMETH Márton, VISKY Ákos László. Budapest, OSZK, 2018.

Béérkezett: 2020. január 8.